Wetgeving beperkt NGO's in strijd tegen wapenhandel

7 January 2018

In Jemen voltrekt zich een ramp die door mensen wordt veroorzaakt. Volgens het Rode Kruis zijn in Jemen een miljoen mensen in gevaar. De grenzen van het land worden door een internationale coalitie onder leiding van Saoedi-Arabië geblokkeerd. Hierdoor komen er geen voedsel, brandstof en medicijnen binnen. De bevolking wordt gegijzeld, er heerst cholera en artsen en hulpverleners staan machteloos.

Ondanks dit alles, blijven verschillende landen wapens leveren aan de oorlogvoerende partijen. Zo leveren de Verenigde Staten en Groot Brittannië de bommen en gevechtsvliegtuigen, waarmee de coalitie bombardementen uitvoert. Ook Nederland levert militair materieel dat in de oorlog een rol kan spelen. Zo gaf Den Haag in 2015 toestemming voor de export van militair materieel voor de Egyptische marine ter waarde van meer dan 34 miljoen euro.

De Egyptische marine is betrokken bij de zeeblokkade van Jemen. Hierdoor wordt humanitaire hulp aan Jemen verhinderd, wat mogelijk bijdraagt aan grove mensenrechtenschendingen. Het is dan ook onbegrijpelijk dat de Nederlandse overheid deze wapenexport heeft toegestaan.

Campagnegroep Stop Wapenhandel, Het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM) en vredesorganisatie PAX zijn daarom met hulp van het Public Interest Litigation Project (PILP), bij de bestuursrechter in beroep gegaan tegen die wapenexportvergunning. Nederland is verplicht om vergunningen voor wapenexport te toetsen aan mensenrechten en aan internationale verdragen, wat volgens ons niet, of niet goed, is gebeurd. Wij vinden dat de Nederlandse overheid de mogelijke mensenrechtenschendingen onvoldoende heeft meegenomen in haar afweging om de vergunning te verstrekken.

Helaas zijn we in die procedure bij de bestuursrechter nooit aan de inhoud toegekomen. Twee jaar lang en gedurende vier rechtszaken, ging de discussie telkens over de vraag of vredes- en mensenrechtenorganisaties wel bij de bestuursrechter mogen procederen tegen een wapenexportvergunning.

Ondertussen verergerde de situatie in Jemen met de dag. Desondanks mocht het wapenbedrijf Thales Nederland wapensystemen gaan en blijven verschepen naar Egypte.

Uiteindelijk wees het Gerechtshof na twee jaar onze zaak af, zonder ooit naar de inhoud te hebben gekeken: mensenrechten- en vredesorganisaties kunnen bij de bestuursrechter niet procederen tegen een wapenexportvergunning. Onder de huidige regels mogen alleen wapenbedrijven zelf een bestuursrechtelijke procedure aanspannen. Wij vinden dit zeer onwenselijk: juist bij de bestuursrechter kan en moet het overheidsbeleid gecontroleerd worden.

Vanwege nieuwe Europese douaneregels worden organisaties als de onze doorverwezen naar de civiele rechtbank. En ja, daar kunnen we misschien dan wel terecht, maar dat is veel ingewikkelder en duurder. Er is dus een flinke drempel opgeworpen.
De Tweede Kamer heeft dat klaarblijkelijk niet opgemerkt toen de Nederlandse wet werd aangepast aan de Europese douaneregels. De organisaties betwijfelen dan ook of het de intentie van de wetgever is geweest om de rechtsgang zo te bemoeilijken.

Natuurlijk zullen organisaties als de onze zich in het vervolg tot de civiele rechtbank wenden. Maar eigenlijk vinden we dat de wet gerepareerd moet worden: maatschappelijke organisaties moeten de overheid juist bij de bestuursrechter ter verantwoording kunnen roepen voor onwenselijke (wapen)exporten.

Bovendien zijn de mensenrechten- en vredesorganisaties nogal van het kastje naar de muur gestuurd. Een vergelijkbare zaak in 2002 werd door de civiele rechtbank juist naar de bestuursrechter verwezen. Maar dat was vóór de nieuwe Europese douanewetgeving. Al met al proberen de organisaties al zo'n vijftien jaar toegang te krijgen tot een rechter om het over wapenexport te hebben.

Al dit juridische gesteggel was overigens niet nodig geweest als de regering een beleid zou voeren om niet te leveren aan de strijdende partijen in Jemen. De wapenleveranties aan de Saoedisch-geleide oorlogscoalitie zijn een bedreiging zijn voor de miljoenen Jemenieten die onder onmenselijke omstandigheden moeten zien te overleven.

De militaire goederen voor de Egyptische marine zijn waarschijnlijk al grotendeels geleverd.

Wendela de Vries – Stop Wapenhandel
Jelle Klaas - PILP
Frank Slijper - PAX